

UDK 811.163.42'242'243:811.111(94)(=163.42)

Izvorni znanstveni rad

Prihvaćen za tisak: 13. lipnja 2006.

Hrvatski uokviren engleskim: jezik australskih Hrvata kao prvi i drugi jezik

Boris Škvorc

U ovome se radu raspravlja o položaju drugoga jezika u multikulturalnome liberalnom egalitarnome okružju. Središnji problem koji se raščlanjuje je "getoizacija" kao jedna strana i asimilacija kao druga strana. Obje su povezane liberalnim postulatim iskazanim frazom 'sloboda izbora' koju autor smatra jako ovisnom o diskurzivnome kontekstu trenutka. Hrvatski je jezik u Australiji 1979. službeno priznat jezikom zajednice u skladu s tadašnjom vladinom multikulturalnom politikom. Od 1980. poučava ga se u srednjim školama, a od 1983. prisutan je i u trećemu obrazovnome stupnju kao jedan od neengleskih jezika (eng. languages other than English — LOTE). Dan je osvrt na trenutni status hrvatskoga jezika u Australiji, prikazana je kratka povijest njegova prisustva na tome kontinentu i jezičnoga otklona od hrvatskoga ka engleskome, te osebujan 'koine' koji se razvio kod prvoga i drugoga naraštaja unatoč njihova čakavskoga, kajkavskoga ili štokavskoga podrijetla. Također je dan pregled načina poučavanja hrvatskoga i mjesta gdje ga se poučava, broja govornika hrvatskoga, najvažnijih utjecaja na jezični otklon i djelovanja međusobnog posuđivanja u prvome, drugome i trećemu naraštaju govornika.

1. Uvod

Hrvatski jezik službeno je priznat u Australiji kao jedan od ravnopravnih jezika zajednice 1979. godine. Od 1980. hrvatski se predaje u redovnim srednjim školama, a od 1983. godine prisutan je i na visokoškolskoj razini kao jedan od stranih jezika (LOTE). Ovaj rad problematizira mjesto hrvatskog jezika u Australiji, daje kratak pregled njegove povijesti i prisutnosti na ovom kontinentu, govori o prijelazu s hrvatskoga na engleski (eng. *language shift*) i o specifičnom koineu koji se razvio u okviru prve i druge generacije

govornika, neovisno o tome jesu li podrijetlom iz čakavskih, kajkavskih ili štokavskih područja, a vezan je uz tip slijedne dvojezičnosti (sukcesivnog bilingvizma) s hrvatskim kao jezikom A i engleskim kao jezikom iz kojega se posuđuje, odnosno jezikom B (Grosjeanova shema). Govori se također o tome gdje se i kako predaje hrvatski, o broju govornika hrvatskoga, glavnim procesima vezanima uz prijelaz s jezika na jezik i o procesu međusobnoga posuđivanja (eng. *cross-borrowing*) u prvoj, drugoj i trećoj generaciji govornika. Problemski dio rada posvećen je pitanju dvojezičnosti kod druge generacije (gdje je hrvatski jezik B) i prijelazu s jezika na jezik u drugoj generaciji govornika. Također se opisuju i pokušavaju objasniti procesi u jeziku koji je ‘uokviren’ drugim jezikom, odnosno ‘jezikom domaćina’. U našem scenariju riječ je o engleskom kulturološkom utjecaju na jezik zajednice (hrvatski), i to na tri razine: na razini leksičke prilagodbe, sintakse i specifičnoga miješanja kodova (eng. *cross-borrowing*). U takvom okruženju dolazi do nekoliko vrlo originalnih i specifičnih procesa koji nisu karakteristični za procese u jeziku koji se razvija u svojem prirodnome okruženju. Pitanje multikulturalne Australije i prostora zajednice u odnosu na ovaj ideološki i jezični konstrukt zauzima važno mjesto u određivanju ‘prostora djelovanja’ etničke zajednice ili jezika (u ovom slučaju hrvatske zajednice i hrvatskog australskog jezika) i rekonstrukcijâ odnosno dekonstrukcijâ koje se unutar njega zbivaju.

2. Multikulturalni neoliberalni okvir

Australija je danas multikulturalna, a po mnogima i multikulturalistička zemlja.¹ Prema definiciji Bhikhu Parekha (2000), multikulturalna je zemlja ona u kojoj živi i koja je presjecište više kultura, ali te kulture nemaju samim tim zajamčen ravnopravni položaj u odnosu na dominantnu, odnosno dominirajuću kulturu. Multikulturalistička je zemlja ona u kojoj živi više kultura, ali se može opisati kao kulturalna sredina u kojoj vlada diskurz privida ravnopravnosti. U takvoj sredini, gledano iz motrišta vladajuće zapadne ideologije liberalnog egalitarizma, sve kulture imaju pravo na svoju *drugost*, na dijalošku poziciju vlastita glasa i dio su mozaika koji, makar na službenoj razini, ne priznaje nadređenost odnosno superiornost pojedinih kulturalnih praksi nad drugima.² Takav stereotip izgrađen je na modelu

---

¹Prema Parekhu, multikulturalna sredina postoji samo kao potencija razvoja multikulturalne i multikulturalističke situacije. Ona se odnosi na pojedinačne dodire i preplitanja pojedinih kulturalnih praksi bez kontinuiteta, neovisno o tome jamči li ili ne jamči neoliberalni vladajući aparat ravnopravan položaj (multikulturalistička situacija, usp. Kelly 2002 i Parekh 2002).

²To ne znači da egalitarizam ne nastupa iz ‘našega’ položaja u kojem je ‘naš’ jezik motrište koje oblikuje uvjete razlikovnosti, a ‘naša’ kultura ona u kojoj se ogledaju druge, te se time sami temelji ravnopravnoga dijaloga dovode u pitanje. Vezano uz egalitarizam

koji je svoju frazeologiju sastavio na temelju stereotipiziranja diskurzivna iskaza o ravnopravnosti jezika, odnosno političkoj konstrukciji koja je verificirala stanje stvarano desetljećima na terenu i pretvorila ga u medijsku kognitivnu i socijalnu shemu (Quasthoff 1989, 192–193). U takvoj kulturalnoj interaktivnoj sredini dvojezičnost je onda legitiman tip ukupne mogućnosti jezičnih načina izražavanja (naracije nacije ili nacija), a njegovo aktiviranje uvijek je mogućnost unutar zajednice kojoj je zajamčena ravnopravnost u odnosu na okružujuću jednojezičnu sredinu (Grosjean 2001).³

Činjenica je, međutim, da ni u vremena multikulturalističkoga ‘cvata tisuću cvjetova’ pitanje središnjega mjesta engleskoga jezika u sustavu političke, znanstvene i svakodnevne komunikacije nikada nije dolazilo u pitanje. Rasprava o drugim mogućim službenim jezicima u zemlji nije bilo, unatoč činjenici da je samo u Sydneyju 40 posto ljudi ili samo rođeno na prostoru neengleskoga govornoga područja, ili su im roditelji rođeni tamo. Ravnopravni ‘drugi’ jezici bili su zapravo dijelovi diskurzivnoga dvojezičnoga presjecišta različitih grupa i njihovih A-B jezičnih situacija. U stručnoj su literaturi, te statističkoj i političkoj uporabi, ti drugi jezici nazivani L.O.T.E., odnosno jezici koji nisu engleski (Languages other than English). Jezici su u tom multikulturalističkom razdoblju između 1978. i 2004. živjeli u etničkim školama, etničkim medijima i etničkim prostorima izdvajanja. Riječ je uglavnom o dvojezičnim praksama, pojedinačnim i skupnim, odnosno modalnim prostorima ‘premještanja’. Iako stereotipizirani kao naracija razlike, oni su istovremeno bili element potvrde izolacije. Diskurzivno, politički i kulturološki s jedne strane predstavljaju branu od asimilacije, a s druge su prepreka integraciji.

Prvi doseljenici iz hrvatskih govornih područja počeli su u zamjetnijem broju stizati u Australiju početkom 1880-ih godina, u vrijeme čvrsta položaja Australije kao zemlje s ‘britanskim načinom života’. Do 1890. godine u Australiji ima više od 850 Hrvata. Kod tih je doseljenika jezik izgubljen, a pretpostavlja se da se prijelaz na engleski, tzv. ‘language shift’, zbio već u drugome naraštaju. Prvo hrvatsko društvo u Australiji osnovano je tek 1913. godine, a u razdoblju između dva svjetska rata bilježimo zamjetan broj doseljenika i osnivanje većega broja društava i organizacija, uključujući tiskanje novina na hrvatskome jeziku, što znači da se jezik počeo održavati unutar tih društava, kao i kolektivna razlika u odnosu na ‘prvu’ sredinu. U

---

v. Barry (2001) te kritiku pozicije u Kelly (2002), posebno tekstove P. Kellyja i B. Parekha. O dijaloškom pluralizmu v. Bhabha (1993) i Parekh (2002).

³Bilingvalno ‘mijenjanje kodova’ bilo je prisutno kao modalni način izražavanja kulturalnog identiteta (drugosti) i u sredini koja je neravnopravno presjecište kultura (s određenim monolitnim središtem), ali je cilj procesa tada bilo monolingvalno žanrovsko retoričko prihvaćanje sličnosti i procesuiranje lingvističke intertekstualnosti, koji je nametnuo intertekstualni obavezujući kod dominirajuće grupe (usp. Lemke 2002, 33).

razdoblju od 1920-ih do Drugog svjetskog rata u Australiji su bila 22 kluba koje su osnovali Hrvati (Šutalo 2004: 209). Većinom je bila riječ o politički lijevo orijentiranim Hrvatima, često i o klubovima s oznakama jugoslaven-skoga imena, premda su članovi bili većinom Hrvati. Od 1948. dolazi velik broj poslijeratne emigracije prvoga vala, uglavnom izbjeglica. U tri poslijeratna vala iseljavanja (do 1950. godine, tijekom 1970-ih i 1990-ih) došlo je mnogo ljudi, a procjenjuje se da je danas u Australiji bar 150 do 170 tisuća Hrvata prvoga i drugoga naraštaja. Prema odgovoru dobivenome na odgovarajuće pitanje u Popisu pučanstva iz 2001. godine u Australiji je 47 051 govornik hrvatskoga jezika prve generacije i 21 088 govornika druge generacije, dakle ukupno njih 68 139 (Škvorc 2005). Budući da je većini njih prvi komunikacijski jezik engleski, riječ je o velikome broju dvojezičnih ljudi, ali i o velikom broju ljudi koji nije ušao u tu statistiku zbog načina kako je u popisu postavljeno pitanje. Jedna je od glavnih karakteristika australskoga hrvatskog ‘miješanje kodova’ (kod Grosjeana ‘language modes’).

Bez obzira na činjenicu o postojanju velikoga broja govornika hrvatskoga u popisu stanovništva 1996. i 2001., broj ljudi koji je aktivan u prostorima australske hrvatske zajednice daleko je manji. Prema procjenama i podacima o broju članova klubova i drugih udruga u Sydneyju, taj broj iznosi oko 4 000 (od ukupno nešto više od 20 tisuća govornika toga grada), što nije niti jedna četvrtina. To znači da veliki broj ljudi hrvatskoga jezičnoga podrijetla živi izvan zajednice i izloženi je jezičnoj asimilaciji. A kako je u aktivnom dijelu zajednice često riječ o getoiziranoj situaciji permanentne nekomunikacije s većinskom zajednicom, možemo reći da su u multikulturalnoj Australiji u posljednja dva desetljeća dvadesetoga stoljeća među australskim Hrvatima bila izražena dva oprečna procesa: getoizacija i asimilacija. Uz to je situacija s određivanjem broja govornika hrvatskoga jezika bila dosta složena, pogotovo za vrijeme postojanja SFRJ. Tako su rezultati popisa stanovništva 1976., 1986. i 1991. vrlo zbunjujući, a pitanja kojima su u njima prikupljeni odgovori proturječna i postavljana s mogućnošću dobivanja proturječnih i dvosmislenih odgovora, a time i obrađenih rezultata.

Unatoč znatnijemu doseljavanju još od sredine devetnaestoga stoljeća, hrvatski je jezik u Australiji službeno priznat 1979. godine, dakle godinu dana nakon što je službeno zaživjela multikulturalna politika. Ali u opisnoj praksi problemi koji su prisutni prije službenog priznanja ostaju i nakon njega. Tako u literaturi koja se bavi etničkim jezicima zajednica i multikulturalnim skupinama koje žive u Australiji pronalazimo čitav niz zbunjujućih primjera. Michael Clyne, jedan od vodećih australskih stručnjaka za jezike zajednice i dvojezičnost, navodi da je još 1980. godine jedan od jezika na maturi bio srpsko-hrvatski, dok je istovremeno u redovnom školskom sustavu upravo te godine započela nastava hrvatskog jezika. Clayne navodi kako se radi o ‘složenom problemu’, a prikupljene statističke podatke o je-

ziku navodi pod imenom ‘Serbo-Croatian’, iza čega se u zagradama pojavljuje složenica ‘Croatian/Serbian/Yugoslav’. Saunders (1991) jezik naziva isključivo srpsko-hrvatskim. Kipp i dr. (1995) navode da je riječ o osobnome izboru ispitanika prema popisu pučanstva iz 1991. Istovremeno, statističke podatke vezane uz hrvatski obrađuju isključivo u jednoj skupini pod skupnim imenom ‘Croatian/Srbian/Yugoslav NEI’. Od popisa pučanstva 2001. godine podaci za hrvatski jezik obrađuju se posebno, ali još uvijek postoji skupina ‘Yugoslav NEI’ (‘Not Elsewhere Identified’, tj. koji nije naveden drugdje), za koji je provedena posebna statistika.

Da je aktivan u prostoru imaginarne hrvatske zajednice do početka 1990-ih bio samo dio australskih Hrvata, vidi se po činjenici da je u popisu pučanstva iz 1986. godine bilo ukupno 142 407 govornika ‘srpsko-hrvatske’ grupe jezika (Saunders 1991). Od tog broja je svega 30 946 osoba navelo da im je drugi govoreni jezik hrvatski. Poslije je taj broj porastao na više od 68 000, s tim da broj doseljenika iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine nije povećan u odnosu na 1986. godinu za više od 10 posto.

3. Prostori *drugoga* jezika i dvije vrste dvojezične komunikacije

U tom prostoru izdvajanja važnu ulogu u očuvanju jezika, stvaranju dvojezične i jednojezične (hrvatske) komunikacije odigrale su etničke škole, crkve, novine i radio programi. U australskim hrvatskim društvenim prostorima razvio se specifični tip dvojezičnosti (s hrvatskim kao jezikom A i engleskim kao jezikom B, odnosno onim koji služi za dopune i sekundarnu komunikaciju), koji je također do određene mjere doprinio ostvarivanju razlikovnoga identiteta u odnosu na većinsku zajednicu i njezine prostore, ali čini se indirektno i nesvjesno, i u odnosu na zemlju podrijetla.

Taj specifični kod stvorio je varijantu australskoga hrvatskoga koinea, zajedničkoga za govornike sva tri hrvatska dijalekta i posve uobičajenog za dvojezičnu sredinu s izgrađenim sustavom međusobnoga posuđivanja (eng. *cross-borrowing*).⁴ Istovremeno se čak i površnim uvidom u taj sustav razlikovnosti jasno može uočiti činjenicu koju objašnjava Grosjean, a prema kojoj je ‘bez obzira na razinu aktivacije dva jezika jedan uvijek osnovni’, s obzirom na leksik i gramatičke konstrukcije. Taj je proces naročito prisutan kod prvoga naraštaja, ali se ponavlja i u drugome. Osnovni jezik A (hrvatski) posuđuje iz jezika B (engleskoga) većinom lekseme. Pri tom dolazi do njihova morfološkoga preoblikovanja. Analiza provedena u ne-

⁴Slične se pojave bilježe i u drugim bilingvalnim sredinama sa čestim prijelascima na jezik B u komunikaciji jezikom A i uporabom svakodnevnih iskaza iz A u B koji je jezik porijekla ili konstrukcije identiteta (usp. Clyne i dr. 1997, Myers-Scotton i Jake 2001, Sebba i Wootton 1998 i Alvarez-Caccamo 1998).

kim drugim jezicima zajednice, talijanskome, grčkome i drugima (Kipp i dr. 1995) pokazala je da se u takvom posuđivanju iz jezika B najčešće upotrebljavaju oni leksemi koji su najučestaliji u svakodnevnoj upotrebi kad se u drugim prostornim okolnostima jezikom B (engleski) koristi kao osnovnim (u jednojezičnoj situaciji ili u situaciji kad je engleski jezik A). Pri tom dolazi do prilagodbe morfoloških karakteristika jezika A (dakle, hrvatskih gramatičkih oblika).⁵ Istraživanja su pokazala da se većina jezika zajednice iz jezika B (engleskoga), odnosno njegova ‘sematičkog repertoara’, najviše koristi prilagođenim glagolskim oblicima (*đojnovati* – *đojnujem* od *to join*, *pikovati* – *pikujem* od *to pick*), rječcama i uzvicima (*well*, *ups*), kratkim frazama (*that’s it*, *o’right mate*) rjeđe pridjevima (*bilo je beautiful*, *ona je stupid*), a još rjeđe imenicama (*idemo na dinner*), te doslovnim prijevodima fraza s jezika B u konverzaciji na jeziku A (*uzeti rizik* / ‘to take a risk’, *ići za tri tjedna* — u značenju *ići na tri tjedna* / ‘to go for a three weeks’, *to je u redu sa mnom* / ‘this is o right with me’).⁶

Postoji međutim i obrnuta situacija, koja je poticanjem multikulturalizma i naglašavanjem razlike, kao kvalitativna obilježja razvila tip dvojezičnosti s engleskim kao jezikom A i jednim od jezika zajednice kao jezikom B. Ona je prisutna kod drugoga i trećega naraštaja, i to uglavnom u kulturološkoj determinaciji uspostavljanja razlikovnoga diskurza i prijenosu shema i narativnih jedinica iskustvena naboja iz jezika B u jezik A. Istraživanja provedena na uzorku od šestero govornika kod kojih je engleski jezik A pokazala su kako se iz jezika B (hrvatskoga) u jezik A prenose uglavnom semantička područja vezana uz prostor zajednice i život u izdvojenom jedinstvu posebnosti, a koje su sljedni dvojezični govornici proživjeli kao osobno iskustvo.

Tu se u međusobnoj dvojezičnoj komunikaciji drugoga naraštaja iz jezika B najviše upotrebljavaju imenice. Bilo da je riječ o razgovoru u kući, između brata i sestre, u hrvatskoj školi za vrijeme odmora ili u prostorima zajednice (klubovima, sportskim društvima, crkvama), prijelazom su (eng. *language mode*) pokrivena uglavnom područja iskustva posebnoga, odnosno recepcija drugosti iz perspektive naraštaja školovanoga na engleskom kao jeziku A. Ta je drugost ograničena na elemente psihološkoga uključivanja drugoga koda u situacijma koje se odnose na prostor i diskurzivne konota-

⁵Stereotip o tom ‘neprirodnom’ hibridu prisutan je u domovini kao oblik izrugivanja ovakve diskurzivne prakse. Nisu rijetki vicevi, fiktivna pisma iz dijaspore i tome slično u kojima se fingira izbor iz takva bilingvalnog potencijala (semantičkih resursa oba jezika i njihovih kontakata, v. Lemke 2002) i uporaba engleskih glagola s hrvatskim nastavcima: šopovati, džojnovati, konsiderovati itd. Radi se o pojavi koju Grosjean zove aktivacijom koda B jezika u A jezičnu komunikaciju u obliku prilagodbe. On je to objasnio na švedsko-engleskom modelu (Grosjean 2000, 4).

⁶Hrvatski su primjeri moji, zasnovani na osnovi usporedbe s analizom njemačkog, talijanskog i kineskog u Clyne i dr. 1997.

cije izdvajanja, tj. razlikovanja (usp. Myers-Scotton 2001, Sebba i Wotton 1998, Clyne i dr. 1997). Mogućnost dvojezičnosti u drugome naraštaju uvijek će postojati, a ostvarit će se na presjecištu iskustava vezanih uz jezik B i situacijskih shemata oblikovanih kao narativno prethodnoga naraštaja koje se 'rekonstruira', odnosno kulturalno oblikuje i shematizira kao dvojezični sporazum drugoga naraštaja. Najčešći su primjeri riječi koje označavaju područje posebnoga, kao na primjer 'zabava' (redoviti subotnji događaj u jednom od mnogobrojnih prostora izdvajanja — hrvatskih klubova), 'sarma' (ili 'čevapi' kao običajni oblik kulturne posebnosti u tim prostorima izdvajanja), 'crkva' (još jedan prostor izdvajanja), 'propuh' (strah od propuha često je predmet ismijavanja osoba kod kojih je engleski jezik ili kulturalni prostor postao A denominator). Zanimljivo je da su to uglavnom imenice, izgovarane na hrvatskom, a u diskurzivnom engleskom okruženju s uvijek prisutnom mogućnošću izbora iz jezika B (hrvatskoga), što bitno ovisi o kontekstu.

Evo nekoliko situacijskih primjera iz provedenih razgovora sa šestoro osoba rođenih u Australiji s oboje roditelja članova hrvatskoga multikulturalnoga prostora:

'Have you been at *zabava* last night' / 'Jesi li bio/bila na zabavi sinoć';

'We've had *sarma* in club last night' / 'Sinoć smo u klubu jeli sarmu za večeru'. Većina ih je prevela: 'Prošlu noć smo imali sarmu u klubu', neovisno o broju pogrešnih padežnih nastavaka koji je varirao;

'Close the window, it's *propuh*' / 'Zatvori prozor, propuh je' (u austral-skome engleskome nema riječi za taj pojam, čak ni njegovo iskustveno polje nije pokriveno praktičnom ovjerom);

'I've seen Martin *ispred crkva*' / 'Vidjela-o sam Martina ispred crkve' (ovo je zanimljiv i karakterističan primjer gdje se u frazemu iz jezika B gubi njegov padežni nastavak i situacija se stavlja u nomintiv, drugi primjeri: 'I've been at: *utakmica, hrvatska škola, hrvatski klub*').

Uglavnom se poseže za jezikom B u diskurzivnoj situaciji komunikacije s drugim govornikom koji ima istu dvojezičnu predispoziciju, a obično je kod tih govornika A → B. Važno je reći da u ovakvoj situaciji mogućnost 'promjene koda' i uporabe 'drugoga jezika' uvijek postoji. Ovakav kontekst omogućilo je osiguravanje prostornih potencijala za susretanje ove grupe, što je učinjeno u onom dijelu zajednice koji je poticao prostorno izdvajanje i getoizaciju pred asimilacijom. Dvojezične mogućnosti druge skupine u drugome naraštaju nisu opisani, niti su dovoljno istraženi.

4. Natuknice: prema mogućem zaključku

Hrvatski jezik službeno je priznat u Australiji 1979. godine kao jezik zajednice. To je bilo vezano uz kontinuitet politike službenoga proglašenja australskoga multikulturalizma, pa je odluka politička. Takve su bile i mnoge druge u tom razdoblju, a vezale su se uz raslojavanje prostora istosti (asimilacije u ideološki istrošeni model) i traženje novoga modela izvorno australskoga identiteta (Staton i Ang 1994). Uz samu upotrebu u prostorima zajednice i etničkim školama koje je organizirala i vodila sama zajednica, jezik se sve otvorenije upotrebljavao u medijima, uključujući i one državne. Prve su škole osnovane znatno ranije: u Melbourneu 1961. godine, a u Sydneyju 1965. Od 1980. hrvatski se predaje u redovnim srednjim školama, a od 1983. godine prisutan je i na visokoškolskoj razini kao jedan od stranih jezika (LOTE). Jedino je mjesto u Australiji i Novom Zelandu gdje postoji Centar hrvatskih studija Macquarie University u Sydneyju.

Istovremeno, unatoč getoizaciji dijela hrvatske australske zajednice, na temelju popisa pučanstva iz 2001. godine znamo da danas većina mladih ljudi hrvatskoga podrijetla koji su u školskom uzrastu govori hrvatski kao jezik B te da im je to jezik komunikacije, unatoč činjenici da je njihovim roditeljima engleski jezik B. Školski je sustav reagirao nešto sporije. Na sve se tri razine učenja potreba za nastavom hrvatskoga tek nedavno i samo u nekim sredinama počela shvaćati kao nastojanje poučavanja hrvatskome kao *drugome* jeziku (ne nužno i stranome), tako da je broj učenika i studenata nakon dugogodišnje stagnacije i pada porastao u onim sredinama gdje se hrvatski počeo ogledati prema dvojezičnom, a ne jednojezičnom, getoiziranome kontekstu.

U zemlji gdje je mnogojezičnost dio svakodnevnice, engleski je jezik uspio izboriti status jezika prema kome se odnose svi drugi. Multikulturalna sredina dopustila je sve jezike kao ravnopravne, a onda je, kako to obično biva, multikulturalistički tu razliku ‘pozicija prvoga’, ravnopravnost počela ogledati prema dominantnoj kulturi kao središnjem parametru. Tako se dogodilo i s hrvatskim jezikom. On je omeđen engleskim ne samo kao jezikom povezivanja, izlaska iz izdvojene sredine samodovoljnosti, već i kao jezikom koji je neprekidni drugi jezik (B kod prvoga i A kod drugoga naraštaja). Razlika između jezika koji služi kao osnovni (prvi) u dva, odnosno čak tri naraštaja australskih Hrvata, uvjetovala je i to da se mlađi ljudi kod kojih je hrvatski u dvojezičnoj situaciji jezik B počinju nazivati Australcima hrvatskoga podrijetla. U takvoj složenoj komunikacijskoj sredini, gdje čak ni prvi jezik roditelja i djece nije isti, pojavljuje se čitav niz problema, ali i zanimljivih pojava koje se mogu promatrati iz perspektiva kulturoloških i jezičnoga studija. Proučavanje područja govora u kojima dominira jezik B, pa čak i narativno na tom jeziku kao dominantna prenošenja omeđena dijela

kulturnoga naslijeđa, pitanje slijedne dvojezičnosti, vezanost uz kulturalni kompleks popularne kulture na jeziku koji se poznaje samo površno, predstavljaju samo neke od tema koje u ovom tipu ‘uokvirenosti’ izlaze na vidjelo i vjerojatno će postati predmetom zanimljivih znanstvenih projekata.

Naročito će zanimljivo biti proučiti mehanizme usvajanja jezika B kod slijednih dvojezičnih govornika ograničena riječnika i vrlo niske gramatičke kompetencije. U tom je smislu očito da studij hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika dobiva svoja dva usmjerenja. Prvo je ono koje će razvijati metodologiju komunikacijskoga učenja drugoga jezika u stvarnome prostoru i u fiktivnom interkulturalnome miljeu, dakle učenja stranoga jezika. Drugo je pak ono koje posjeduje stvarni interkulturalni okvir s unaprijed zadanim parametrima. To je učenje hrvatskoga kao drugoga jezika, odnosno jezika B u slijednoj dvojezičnoj situaciji. Tu se prije svega misli na složenu situaciju u obiteljima drugoga i trećega naraštaja hrvatske dijaspore prekomorskih zemalja s posebnim odnosom prema dislociranom prostoru fiktivne domovine i stvarnim prostorom interkulturalnoga međudjelovanja.

5. Literatura

- Alvarez-Caccamo, C. (1998) From ‘switching code’ to ‘code-switching’: Towards a reconceptualisation of communicative codes, u P. Auer (ur.) *Code-Switching in Conversation. Language, Interaction and Identity*, London: Routledge.
- Barry, B. (2001) *Culture and Equality, An Egalitarian Critique of Multiculturalism*, Cambridge: Polity Press.
- Bhabha, H. (1993) *The Location of Culture*, London and New York: Routledge.
- Clyne, M. i sur. (1997) *Background Speakers: Diversity and its Management in LOTE Programs*, Belconnen, ACT: The National Language and Literacy Institute of Australia.
- Clyne M. i Kipp S. (1995) The Extent of Community Language in Australia, *People and Places* 3, no. 4.
- Clyne, M. (1982) *Multilingual Australia*, Melbourne.
- Community Profiles – Yugoslavs* (1986) Canberra: ABS.
- Community Profiles – Croatians* (1996) Canberra: DIMA.
- Grosjean, F. (2001) The Bilingual’s Language Modes, u J. L. Nicol (ur.) *One Mind, Two Languages – Bilingual Language Processing*, Malden i Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Gudykunst, W. B. (ur.) (2005) *Theorizing About Intercultural Communication*, London i Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
- Haddock, B. i Sutch P. (ur.) (2003) *Multiculturalism, Identity and Rights*, London i New York: Routledge.

- Kelly, P. (ur.) (2002) *Multiculturalism Reconsidered*, Malden i Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Khoo, S. (1995) Language Maintenance among the Second Generation, *People and Places* 3, no. 4.
- Kipp, S., Clyne M., i Pauwels A. (1995) *Immigration and Australia's Language Resources*, Canberra: Australian Government Publishing Service.
- Lemke, J. (2002) Ideology, Intertextuality and the Communication of Science, u P. H. Fries i sur. (ur.) *Relations and Functions within and around Language*, London i New York: Continuum.
- The Language Question, The Maintenance of Languages other than English* 2, Methodology and Empirical Results (1986), Canberra: Australian Government Publishing Services.
- Myers-Scotton C. i Jake J. L. (2001) Explaining Aspects of Code-Switching and Their Implications — The Bilingual's Language Modes, u Nicol J. L. (ur.) *One Mind, Two Languages — Bilingual Language Processing*, Malden i Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Quasthoff, U. M. (1989) Social prejudice as a resource of power: towards the functional ambivalence of stereotypes, u R. Wodak (ur.) *Language, Power and Ideology, Studies in Political Discourse*, Amsterdam i Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Perekh, B. (2000) *Rethinking Multiculturalism, Cultural Diversity and Political Theory*, London: Macmillan Press Ltd.
- Parekh, B. (2002) Barry and the Dangers of Liberalism, u P. Kelly (ur.) *Multiculturalism Reconsidered*, Malden i Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Samovar, L. i Porter R. E., (ur.) (2000) *Intercultural Communication, A Reader*, Belmont i London: Wadsworth Publishing Company.
- Saunders, G. (1991) Sociolinguistic aspects of bilingualism: Bilingualism and Society, u *Bilingualism and Bilingual Education*, Melbourne: National Language Institute of Australia.
- Sebba M. i Wootton T. (1998) We, they, and identity: Sequential versus identity-related explanation in code-switching, u P. Auer (ur.) *Code-Switching in Conversation — Language, Interaction and Identity*, London: Routledge.
- Staton, J. i Ang I. (1994) Multicultural Imagined Communities: Cultural Difference and National Identity in Australia and the USA, u O'Regan T. (ur.) *Cultural Multiculturalism, The Australian Journal of Media and Culture*, 8, No. 2.
- Stroud, C. (1998) Perspectives on cultural variability of discourse and some implications for code-switching, u P. Auer (ur.) *Code-Switching in Conversation — Language, Interaction and Identity*, London: Routledge.

- Škvorc, B. (2005) *Australski Hrvati: Mitovi i stvarnost*, Zagreb: Hrvatska matica iseljenika.
- Šutalo, I. (2004) *Croatians in Australia — Pioneers, Settlers and their Descendants*, Melbourne: Wakefield Press.
- Watson, C. W. (2000) *Multiculturalism*, Buckingham i Philadelphia: Open University Press.
- Wodak, R. (1989) Introduction, u R. Wodak (ur.) *Language, Power and Ideology — Studies in Political Discourse*, Amsterdam i Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Croatian framed by English: The language of Australian Croatians as a ‘first’ and ‘second language’

This paper discusses the position of the other language in a multicultural liberal egalitarian environment. At the centre of attention are problems of so called ‘escape to ghetto’, on one side, and assimilation on the other side. Both are closely connected with liberal postulate uttered in a phrase: ‘freedom of choice’; which, I argue, is very much dependent on discursive frame in given synchronic situation. Croatian language was officially recognized as a community language in Australia in 1979, based on the multicultural politics of the government of the day. Since 1980 it is taught as a part of the high school degree, and since 1983 it is also present at tertiary level as one of the languages other than English (LOTE). This paper discusses the present state of Croatian language in Australia, provides a brief history of its presence on that continent, language shift from Croatian to English and a specific koine that has been developed among first and second generation of speakers, regardless of their čakavian, kajkavian or štokavian background. It also provides an overview on how and where Croatian is taught, the number of speakers of Croatian, major processes that take place in language shift and the processes of cross-borrowing in first, second and third generation users.

The central part of the paper discusses questions of bilingualism and language shift in the second generation. It also describes and tries to explain processes in the language that are surrounded with the other language, the ‘host language’. In this particular scenario English influences the community language (Croatian) on three levels: on the level of lexical adaptation, syntax and usage of both languages in the form of a very specific language mix (cross-borrowing). In this environment a number of very original and specific processes that are not characteristic to the language in its natural environment are taking place. Due to limited space, only some examples of adaptation from the ‘other’ language will be provided. Also, a process of naturalizing some phrases, words and constructions is only touched. In the

final part, the paper provides some examples and comments on a few ‘community translations’, mostly from ‘ethnic newspapers’ which are often very much influenced by the above processes of adaptation and naturalization.

Ključne riječi: dvojezičnost, višekulturalnost, promjene jezika, prvi jezik, drugi jezik

Key words: bilingualism, multiculturalism, language shift, L1, L2